

500 éves Werbőczy Hármaskönyve

Tudományos konferencia
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán

2014. november 19.

Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi motiválta Werbőczy Istvánt és Ulászló királyt abban, hogy a Hármaskönyv megszülessen, fontos okokat találunk. Werbőczy szerzői előszavában a következőket emeli ki: *„új rendeletek és új parancsnok keletkeztek, amelyek, mivel egymástól többnyire különböznek és egymással mintegy homlokegyenest ellenkeznek, egykönnyen egybe nem olvadhatnak, úgyszólván egy testté össze nem forrhatnak. Ide járul, hogy az ember képességét és tehetségét fölülmúló dolognak látszik mindazt emlékezetben tartani, ami akár a törvénykezési ügyekben fölmerül, akár a bírói eljárásra nézve alkalmazást nyer (...). Nincs is semmi, amit vagy Felséged nékem nagyobb dicsőségére parancsolhata, vagy én nagyobb kedvvel vállalhatok vala fel; mert mit tehetett volna királyi fényre méltóbbat, alattvalói nyugalmára s békességére alkalmasbat, mint a hadak s fegyverzörgések után, mellyek az ellenségtől félelmet messze elűzik, a békéről gondoskodni? Melly, ha csak jogkormányon nem alapszik, állandó és erős nem lehet.”*

Ulászló király a Hármaskönyvet szentesítő levelében arról ír, hogy *„a királyok leginkább kétféle eszközzel: a törvényekkel és fegyverekkel legyenek felruházottak és ékeskedők, hogy a fegyverekkel a tovaűzött ellenséget a haza határaitól távol tartsák, a törvényekkel pedig a lakosokat és polgárokat itthon köteles engedelmességre szorítsák; a főbbeket az alsóbb és középrendűekkel, a gazdagokat és hatalmasabbakat a szegényebbekkel és gyöngébbekkel egyaránt az igazságos életre kényszerítsék”.*

S talán nem véletlen, hogy Werbőczy az Előbeszéd első címében az igazság meghatározásával kezdi művét: *„Az igazság ugyanis az az állandó és örökké tartó akarat, amely mindenkinek a maga jogát megadja.”*

Megtiszteltetést jelent számomra, hogy a mai napon együtt ünnepelhetem Önökkel a Hármaskönyv születésének fél évezredes évfordulóját. Meggyőződésem ugyanis, hogy a mai rendezvény nemcsak jogtudományi konferencia, hanem ünnep is. Tiszteletünket fejezzük ki Werbőczy István személye és munkássága, a régi magyar jogi hagyományok előtt. Joggal merül fel a kérdés, hogy ötszáz év múltán mire taníthat bennünket egy feudális társadalmi viszonyokat tükröző kötet?

Tudvalevő, hogy Werbőczy személye és életútja szorosan kapcsolódik a bírói státushoz, a bírói léthez, ami a legkézenfekvőbb megközelítési irány egy kúriai bírói számára, ha a Tripartitum jelentőségéről kíván szólni. Mai előadásomra készülve azonban az egyik legnevesebb hazai jogtudós, Grosschmid Béni „Magánjogi előadások” című művét is fellapoztam, hiszen a közel ezer oldalas munka a magánjog kútfői között részletesen foglalkozik a Hármaskönyvvel, s emellett mintegy száz oldalt szentel a bírói döntvényeknek.

A fenti kérdésre Grosschmid Magánjogi előadásában kimerítő választ ad: *„Egy szervezett állami lét egésze volt e könyvben megírva. S ennek a törvényes rendszernek a teljes és tetteles érvénye volt a cél, amely annál bensőbb erővel élt az emberekben, minél többet kellett érette küzdeni.”* A Hármaskönyvben tehát minden egyes jogszabályi rendelkezés szoros kapcsolatban van a független magyar állam eszméjével. Az, hogy Magyarországot nem lehetett beolvasztani az osztrák császárságba, éppen a Hármaskönyvben írt jogintézmények kidolgozottságának, jogtudat-formáló erejének köszönhető. A Hármaskönyv tanújele annak, hogy a magyar államalkotó nemzet, amely képes önállóan jogot alkotni, jogi kultúrát teremteni. S ez a szilárd jogtudat volt az egyik támasza függetlenségi törekvéseinknek és a polgári átalakulásnak a XIX. században. Ezt támasztják alá a Hármaskönyvben megtalálható jogintézmények, amelyek megváltozott formában ugyan, de alapját, részét képezik a mai magyar jogrendszernek is.

Nem feledkezhetünk meg a Hármaskönyv szerzőjének sajátos szemléletmódjáról. Werbőczy a jogot morális kérdésnek tekinti, és ez nem szakítható el az ítélkező bíró személyétől. Ez legszebben az Előbeszéd 14. Címének 6.§-ában jelenik meg: *„Az emberi ítélest pedig négyféle dolog szokta felforgatni. A félelem, mikor valakinek hatalmától tartva a valót megmondani nem merjük. A nyereségvágy, amikor valakinek lelkét ajándékkal vesztegetjük meg. A gyűlölség, amikor ellenfelünknek ellenére törünk. A szeretet, amikor barátunknak vagy rokonunknak szolgálatot tenni igyekszünk. Mindezeket a bírónak magától távol kell tartania és kerülnie.”* Rendkívül tanulságos annak taglalása is, hogy a bíró miként használhatja fel a perben mindazt, amiről hivatalos minőségében, illetve amiről magánszemélyként szerzett tudomást. Werbőczy e körben különbséget tesz a legfőbb bírák (a pápa, a császár és mások, akiket a törvények nem kötnek) és az „alantas” – kevésbé pejoratív mai szóhasználattal élve: az egyszerű – bírák között. A legfőbb bírónak mindig a valósághoz kell magát tartania, *„az alantas bíró pedig még a lelkiismeret ellenére is a perben előadottak és bizonyítottak szerint tartozik ítélni, s akkor nem vétkezik, mivel ennek cselekvésére a jog hatalma szorítja.”*¹ Ha teljesen a saját lelkiismeretére lenne bízva a tények értékelése, az utat nyitna a gonosz bírának. E gondolatok továbbélését figyelhetjük meg Mailáth György és Juhász Andor kúriai elnökök évszázadokkal később elmondott beszédeiben is. S ez az erkölcsi mérce hatott a későbbi korok döntvényjogról alkotott felfogására is. Hiszen a döntvények a Hármaskönyvhöz hasonlóan a jogi partikularizmus elleni küzdelem jegyében születtek, s az ítélkezési gyakorlat egyöntetűségének biztosítása mellett a jogfejlődést is előmozdították.

A mai napon előadásokat hallhatunk a Hármaskönyv továbbélő jogintézményeiről, a magyar magánjog és közjog fejlődésére gyakorolt hatásáról. Ha ennek során az ötszáz éves törvénykönyv jogelvi és a mai jogrendszerünket kormányzó alapelvek között összefüggéseket fedezünk fel, akkor az annak bizonyítéka, hogy a magyar jogrendszer erős történelmi és társadalmi alapokon áll.

---

¹ Hármaskönyv, Előbeszéd 16. cím 3.§